

Kanuny Soltan Süleyman - «Bu dünyä Soltan Süleymana-da galmady...»

Category: Kitapcy,Sözler,Taryhy şahslar
написано kitapcy | 23 января, 2025

Kanuny Soltan Süleyman - "Bu dünyä Soltan Süleymana-da galmady..." KANUNİ SULTAN SÜLEYMAN – «BU DÜNYA SULTAN SÜLEYMAN'A BİLE KALMADI»

İnsanlık tarihi, akıl ve düşünce sahibi bir varlık olan insanın kurduğu medeniyetleri, medeniyetler arasındaki ilişkileri anlatır. İnsan zihni faaliyetlerde bulunma kabiliyetiyle bilim, sanat ve kültür değerleri üretir, ürettiği kültür ve düşünce ile de tarihin akışına yön verir. Herkesin bildiği meşhur bir söz vardır; "Bu dünya Sultan Süleyman'a bile kalmadı!" Dünyanın geçiciliğini, bir gün herkesin aynı son ile karşılaşacağını anlatan bu söz neden başka birini değil de, Sultan Süleyman'ı örnek göstermektedir? Hâlbuki dünya kuruldu kurulalı ne hükümdarlar, ne ihtişamlı krallar ve sultanlar gelmiş geçmiştir. Hiçbirinin değil de sadece Sultan Süleyman'ın adının geçmesi şüphesiz tesadüfi değildir. Dünya tarihinde tahtta kalma süresi en uzun olan kişilerden biridir.

Türk Dünyasının, XVI. asrın en ihtişamlı temsilcisi Osmanlı Türkmen İmparatorluğudur. Bu asrın içinde her sahada, verimli ve önemli dönem ise, Kanuni Sultan Süleyman devridir.

Bu devir fende, sanatta ve edebiyatta devletin en görkemli devri olmuştur. Yarım asra yakın bir zaman dilimini içine alan, Kanuni Sultan Süleyman devrinin Osmanlı devlet idaresinde altın çağ olduğu yerli ve yabancı tarihçilerce de belirtilmektedir. Gerçi düşüş de o devirde olmuştur, o da ayrı bir yazı konusudur.

Osmanlı Padişahlarının onuncusu olan Kanuni Sultan Süleyman, babası sancak beyi iken, 1494 yılında Trabzon'da doğmuştur.

Babası Yavuz Sultan Selim Han, annesi Hafsa Sultan'dır. Çocukluk yılları Trabzon'da geçen 1. Süleyman ilk tahsilini de burada yapmıştır. On beş yaşında iken dedesi II. Beyazıt Han tarafından Kefe Sancak Beyliğine tayin olunur (1509), Babasının Padişah olmasını müteakip İstanbul'a çağrılır (1512), akabinde de babasından sonrada tahtın tek varisi sıfatıyla ve Saruhan sancak beyliği ile Manisa'ya gönderilir (1513), Çaldıran (1514) ve Mısır (1516) seferleri sırasında tahta vekâlet ve Rumeli'nin muhafazasıyla görevlendirilerek Edirne'de bulunur. Yavuz Sultan Selim Han'ın vefatı üzerine Manisa'dan İstanbul'a gelir ve Padişah olur (1520).

Osmanlı ülkesinde iç huzuru sağladıktan sonra Bağdat üzerine yürür ve zapt eder (1521), bundan bir yıl sonra Rodos'u alır. 1526'da Mohaç zaferini kazanır. 1529'da Budin'i alan Sultan Süleyman Han ilk defa olarak Viyana'yı kuşatır; mevsimin ve diğer bazı şartların uygun olmaması sebebiyle bu kuşatma kaldırılır. 1532'de Alman ve 1534-1535'te Irakeyn seferleri düzenlenir ve kazanılır. 1538'de Boğdan seferine çıkan Sultan Süleyman Han voyvodalığın merkezi Suçuva'yı zapt eder. Daha sonra da sırasıyla Budin (1541), Estergon (1543), Tebriz (1549), Halep'e (1553) seferler düzenler ve bu seferlerden de zaferle döner. En son hasta olarak katıldığı Sigetvar seferi esnasında vefat eder (1566). Sokullu Mehmet Paşa ordunun morali açısından kalenin feth edilmesine kadar padişahın ölümünü askerden gizler. Cenaze töreni İstanbul'da kendi adına yaptırdığı Süleymaniye Camii'nde yapılan, Şeyhülislam Ebussuud Efendi'nin kıldırıldığı cenaze namazının ardından camiinin külliyesinde bulunan türbesine defnedilir.

Sultan Süleyman, tam 46 yıl başta kalacak, rakipsiz ve emsalsiz bir şekilde vazifesini yerine getirecektir. Sadece rakipsizlik değildi onu üstün kılan. Sanki dünyaya gelirken sebepler onun için hazırlanmış gibiydi. Yukarıda vermiş olduğumuz kısa özetten sonra, Sultan Süleyman'ı anlamaya kendisinin doğum anından başlayalım.

Trabzon Sarayı'nda Hafsa Hatun sancılanmış, Şehzade Yavuz Selim odasında, rahlenin başına kurulmuş Kur'an okumaktaydı. Saatler sonra müjdeli bir haber için kapısı vuruldu. İçeriye

girenler bir oğlunun dünyaya geldiğini bildirdiler. Ayrıca oğluna ne isim koyacağını da sordular. Kapı vurulduğunda Selim Han, Kur'an-ı Kerim'den "Mektup Süleyman'dandır" ile başlayan Neml suresinin ayetlerini okumaktaydı. Bu ayetler, Süleyman Peygamber ve Belkıs kıssasını anlatmaktaydı. Rahlenin başından kalkmayan Selim Han, okumakta olduğu Kuran'dan başını kaldırarak gelenlere "adını Süleyman koydum" dedi ve başını tekrar okumakta olduğu Kur'an-ı Kerim'e yönelterek tilavetine devam etti. Hz. Süleyman'a öykünerek konulan isim ile birlikte resmen bu minik bebeğin de kaderi çizilmiş oluyordu! On yaşına geldiğinde annesi Hafsa Hatun ile önce Kırım Kefe'ye, ardından Manisa Sancağı'na çıkacak, babasının uzun İran ve Mısır seferlerinde Edirne'den devleti o yönetecekti. Etrafında devamlı kıymetli insanlar bulunmakta, onu en güzel şekilde yetiştirmekteydi. Bugün İstanbul'umuzun manevi sahiplerinden biri olan büyük mutasavvıf Yahya Efendi, onun sütkardeşi idi. Böyle bir sütkardeş tarihte kaç kişiye nasip olurdu? Zembilli Ali Cemali Efendi ve Ebussuud gibi nice kıymetlerden oluşan bir ilim ve irfan kadrosu, onun ruhunu bir hamur gibi yoğuracaktı.

Büyük bir devlet adamı ve kabiliyetli bir strateji uzmanı olan babası, daha küçük bir delikanlı iken kendisine Nizamülmülk'ün Siyasetnamesi'ni okutturacak, biraz fazla süslendiğinde, "Annene giyecek bir şey bırakmamışsın!" ikazı ile dünya süsü ve lezzetlerinin insanı aldatmaması gerektiği izahatını yapacaktı.

● Kanuni Sultan Süleyman

Tahtta geçtiği 1520 yılı, dur durak bilmeyecek bir koşuşturmanın da başlangıç tarihi idi. 0 yıl ordu ve donanmaya hazırlık emri verilmiş ve aynı yılın sonunda Belgrad Seferi'ne çıkılarak dedesi Fatih Sultan Mehmet'in kuşattığı halde alamadığı bu ünlü şehir ele geçirilmişti. Ertesi sene son derece zor bir sefer bekliyordu onu, İstanbul'u fetheden bir azmin önünde aciz kaldığı Rodos Surları, çetin bir mücadeledir ama burasını da ele geçirmesini bilecektir. Kanuni Sultan

Süleyman, bu hamlelerin hiçbirisini ne toprak alma kaygısı ne de bir hırs, ne de bir heves sonucundan kaynaklanmıyordu, onun derdi ilahi kelimetullah ve Kızılelma idi.

O günlerde Avrupa'da sinsî bir Haçlı İttifakı almış başını gidiyordu. İspanya'da Haçlı birliğini sağlayan İsabella ve Ferdinand, Endülüs Emevi'ye son vermişlerdir. Kızları deli Juana'yı o günlerde Almanya'yı yöneten Maximilian'ın oğlu Güzel Philip ile evlendirerek Avrupa Haçlı zihniyetinin bir çatı altında toplanmasını sağlamışlardır. Bu evlilikten, İspanyolların I. Carlos, Almanların V. Karl adını verdikleri kişi Şarlken doğacaktır. Fransa hariç bütün bir Avrupa'yı tek çatı altında toplamayı başaran bu sistemli güç, Türk ve İslam Dünyasını yutmanın planlarını yapmaktadır. Bugün, Kanuni Sultan Süleyman ve dönemini tenkit edenler, onun pasif bir yönetime sahip olduğunu, Kapitülasyonları verip, haremin etkisinde bir yönetim anlayışının sergilendiği düşünenlerini öne sürenler, o günün dünyasına bakmamışlar demektir. Tarihi, dizi ve filmlerden değil, belge ve kaynaklardan takip etmedikleri de ortadadır.

Sultan Süleyman döneminin dünyasında, düşman hiç olmadığı kadar güçlü ve de bir aradadır. Kutsal Roma Germen İmparatorluğu adı altında birleşen bu devasa kuvveti eritmek ve dağıtmak hiç de kolay olmayacaktır. Tehlike sadece Batı'dan gelmemektedir o günlerde, Doğuda da bir İran galesi sürüp gitmektedir. Gözünü Osmanlı topraklarına dikmiş olan bu fitneci güç, içimizden yandaşlar bulmaya çalışmakta ve Osmanlı'ya hassas kanallarından sirayet etme çabasıdadır. Kanuni her üç İran seferinde de bu ülkenin içlerine kadar ilerlemiş ancak sürekli vur kaç yapan bu devletin belini kıramamıştır.

İspanya'dan yola çıkan Portekizliler, Ümit Burnu'nu geçmiş ve Hint Okyanusu'nu haraca kesmektedirler. Hindistan, tam bir Portekiz sömürgesi haline gelmiştir. Buradaki Müslüman devletler acizdir ve bir yardım eli beklemektedir.

İşte, bu dünyanın ortasında gözlerini açmıştır Sultan Süleyman, yapılacak iş çoktur ve bir yerden başlaması gerekmektedir. Öncelikle karşısındaki Haçlı devini sindirmeyi

planlar. 0 günlerde Kutsal Roma Germen İmparatorluğu, Macaristan'ı ve Fransa'yı yutma planları yapmaktadır. Macaristan Kralı Hnyadi Layos'un karısı Şarlken'in kız kardeşidir. Bu akrabalık bağını kullanarak Macar topraklarında hak iddia etmektedir. Kanuni, Belgrad ve Mohaç ile Macaristan'ı kendisine bağlayacak, hatta 1541 yılında burada bir Budin Beylerbeyliği kurduracaktır. Şarlken'in Fransa'yı yutmasına da izin vermeyecektir. 1525 Pavia Savaşı'nda esir düşen Fransa Kralı Fransuva'yı meşhur mektubu ile serbest bıraktırdığı gibi ömrü boyunca Fransızların Alman ve İspanyollar tarafından yutulmasına da engel olacaktır. Çok eleştirilen Kapitülasyonlar bu dönemde, Haçlı İttifakını engellemek ve Fransızları Kutsal Roma Germen İmparatorluğu'na karşı gcl tutmak için verilmiştir. Bu devasa gücü durdurmak sadece silah gücü ile olacak iş değildir. Öncelikle düşmanı müttefiklerinden yoksun bırakmak, ardından da onu kendi topraklarında yalnız bırakacak planlar kurgulamak gerekmektedir. 0 günlerde Almanya'nın Wittenberg şehrinde bir mahalle papazı çıkmış ve papayı protesto etmiştir. Katolik zihniyetin cennetten arazi satması, insanları aforoz etmesi vb. nice uygulamasını şiddetle reddetmektedir bu genç papaz. Orta ağ Avrupası'nda papayı protesto etmek cesaret işidir. Papa X. Leo'nun Luther adındaki bu papazı ortadan kaldırması iten bile değildir. Ama başaramayacaktır. 0 günlerde Şarlken'in kardeşi Ferdinand'ın yönettiği Almanya onlarca Prenslikten oluşmaktadır. Bu prensliklerin büyük bir kısmı yeni hareket olan Protestanlığa sıcak bakmaktadırlar. Ancak Luther'i desteklemek koyu Katolik Ferdinand ve Şarlken'i karşısına almak yapılacak iş değildir. Ama devrin strateji stadı Kanuni, İstanbul'dan, Avrupa'daki bu manzarayı en ince detayına kadar takip etmektedir. Behram avuş adındaki adamını bu konu için görevlendiren Kanuni, ona bir ferman verecek ve Alman prensliklerine gönderecektir. Sultan Süleyman'ın; "Arkanızda ben varım; istediğiniz mezhebe tabi olabilirsiniz" sözleri, Protestanlığın Avrupa'da hızla yayılmasını sağlayacaktır. On binlerce Protestan'ı yakan, diri diri gmen, başını uçuran, Şarlken nice korku ve sindirme politikasına

rağmen bu anlayışın önüne geçemeyecektir. Nihayetinde Protestanlığı, Bürüksel Fermanı ile serbest bırakacak, daha önce kâfir dediği bu anlayışı onaylamanın verdiği ruh hali ile ağlaya ağlaya tahtı tacı terk edecektir. Koltuk sevdası ve koltuğu bırakmama çabasını hepimiz biliriz. Hele bu koltuk Kutsal Roma Germen İmparatorluğu'nun tahtı ise gerisini siz tahmin edin.

Ancak Sultan Süleyman önceden belirlemiş olduğu hedefinde muvaffak olacak ve bu Haçlı İmparatorluğu'nun parçalanması ile Avrupa'da müstakil İspanya, Almanya ve Hollanda devletleri yollarına ayrılmış olarak devam edeceklerdir.

■ Süleymaniye Camii

Osmanlı'nın o günlerde önündeki en büyük engellerden birisi de İran'dır. Şiilik yolu ile Osmanlı bünyesindeki Alevileri etkilemeye çalışmakta, vur kaç taktiği ile Osmanlı'yı zayıf düşürerek Anadolu'dan toprak elde etme emellerini sürdürmektedir. İran Şahı Tahmasb'ın Kanuni'nin önüne çıkacak cesareti yoktur. Sultan Süleyman'ın her üç seferinde de Van'dan Tebriz'e, oradan Bağdat'ta ve Kazvin'e çekilerek, taktik savaşları vermektedir.

Osmanlı, İran'a kesin bir darbe vuramamanın ıstırabını yaşamaktadır. Sultan Süleyman'ın zayıf noktası olan oğulları ile onu vurmanın derdinde olan diğer düşmanlar gibi, bu konuda ciddi bir çaba sarf etmektedir. İran, yıllarca veliaht şehzade Mustafa ve Selim'e karşı mücadeleye giren Beyazid, bu konuda piyon olarak değerlendirilmek istenmiş ancak başarılı olunamamıştır. Ne şehzadeler bu oyuna direk katılmış ne de fedakâr baba oğullarını devlete tercih etmiştir. Başkalarının çocukları ölmesin, devlet bölünmesin diye dünyanın en büyük sıkıntısı olan evlat acısını Sultan Süleyman tadararak ömrü boyunca bunun ıstırabını yüreğinde hissetmiştir.

Devlet büyümüş, coğrafya genişlemiştir, ihtişam, debdebe, zenginlik hırs ve hevesleri kamçılayabilmekte, insanları rahatlıkla baştan çıkartabilmektedir. Böyle durumlarda ruh disiplini çok önemlidir. Kendini dünyaya kaptırmama, ilk günkü

hedef ve gayeni unutmama anlayışını muhafaza etmek şarttır. Kanuni Sultan Süleyman dönemi, bu konuda da takdire şayan bir zaman dilimidir. Sultan'ın çocukluk arkadaşı, Has Oda'dan direkt sadrazamlığa geçen tek isim Makbul İbrahim Paşa'dır. İbrahim Paşa, hain değildir sadece fitneye sebep olabilecek hal ve lakırdılar sebebi ile istenmeye istenmeye gözden çıkarılmıştır. Sultan Süleyman'ın halaoğlu, büyük akıncı Bali Bey, Avrupa'daki başarılarından sonra tımarlık bir arazi istediğinde, İstanbul'dan zehir zemberek bir mektup alacaktır. Kanuni, ona hitaben; "Sen dünya malının peşine düşerek kendini küçültme! Hizmetine bak! Sen koştur, biz takdir ederiz!" demiştir.

Kanuni tarafından çok büyük bir plan yapılmıştır. İran bu kez dizüstü çöktürülecektir. Piri Reis, donanma ile kimseyi ürkütmeden Basra Körfezi'ne gidecek, Basra Beylerbeyi Kubat Paşa'dan gerekli yardımı alarak Hürmüz Adası'nı Portekizlilerden alacaktır. Hem Basra'yı Hint Okyanusu'na açarak Portekizlilerin Hindistan yolunu baltalayacak hem de İran'ı arkadan kuşatacaktır. Ne yazık ki 80 yaşındaki Piri Reis hala bilemediğimiz nedenlerle bütün ikazlara rağmen çevreye saldırıp yağmalayarak, Kubat Paşa'dan yardım kuvveti almadan Hürmüz'ü kuşatarak büyük bir hezimet yaşar. Koca Osmanlı, Kızıldeniz Donanması kullanılamaz hale gelir. Mısır'a sadece ganimet gemileri ile dönen Piri Reis, uzun bir mahkemenin ardından idam edilecektir. Osmanlı'da padişaha hakaret etmek, ölüm sebebi değildir ama devleti zaafa düşürecek, insanları birbirine düşürerek fitneye sebep olacak şeyler kesinlikle af edilmemektedir. İster padişahın biricik oğlu olsun, ister en sevilen sadrazam yâda ünlü bir haritacı!

■ Osmanlı İmparatorluğu 1566 Yılı

Kanuni dönemine baktığımızda kadro muhteşem, idareciler çok vasıflı, birikimli ve seçkin münevverlerdir. Sadrazamı Sokullu Mehmet Paşa, Şeyhülislamı Ebussuud Efendi, Mimarını, Mimar Sinan, Şairi Baki, Kaptanı Deryası Barbaros Hayrettin Paşa'dır. Burada adını sayamadığımız daha nice kabiliyet

erbabı imbikten geçirilerek yetiştirilmiş ve dünyanın dört bir yanında nice kıymetli eserlere imza atmıştır. Bu kadroyu kurmak, idare etmek öyle her babayiğidin harcı da değildir. Bugün bu kadroyu karalamak, küçük düşürmek de bence haksızlıktır, vicdanları yaralamaktadır. Ancak ne acıdır ki Sultan'ın biricik eşi Hürrem Sultan, kocasının adını bile söylemeyi beceremeyen, gizli niyetleri olan bir Hıristiyan gibi gösterilerek bu kadroyu parmağında oynatan bir karakter olarak milletimize yazılı ve görsel olarak sunulmaktadır. Hâlbuki Hürrem Sultan'ın güzel konuşması, şiirleri, vakıfları ve hala ayakta olan, günümüzde de faaliyetini ifa eden eserleri art niyetlilere en güzel cevabı vermekte, Hürrem Sultan'ın sadaka-i cariyelerinin kesintisiz akmaya devam ettiğini bizlere göstermektedir.

Yirmi birinci yüzyıl dünyasına sunabileceğimiz yeni bir medeniyet projesinin dokusunu öreceğ değerleri üretebilmemiz, ancak sahip olduğumuz bu hazinelerin ve zengin birikimin işlenmesiyle mümkündür. İstanbul'un fethinden sonraki dördüncü padişah olan Kanuni Sultan Süleyman, devri her sahada olduğu gibi sanat yönü ile de dikkatleri üzerine çeker. Türk edebiyatı, başta padişah ve şehzadeler olmak üzere pek çok şair yetiştirir. Hükümdar şairlerden ayrılmaz, onları takip ettiği gibi onlarda Kanuni'ye olan ilgilerini eksik etmezler ve şiirlerinde ona yer verirler. Padişah bu kadar sefer ve devlet işleri yanında şiiri de hiç bırakmaz, ömrü boyunca Türkçe ile konuşur ve arkadaşlık yapar. Şiir Muhibbi'nin sığındığı, dinlendiği, konuştuğu emniyetli bir yer gibidir. Onun için Muhibbi Türk edebiyatında en çok şiir yazan beş altı şairden biri olarak görülür. Muhibbi mahlasıyla şiirleri yazan Kanuni Sultan Süleyman'ın "Muhibbi Divanı" mevcuttur.

O günlerde büyük devlettir Osmanlı. Çünkü Sultan'ı fedakârdır, debdebeden uzaktır. Kaptan-ı Deryası, Cezayir Krallığı'nı elinin tersi ile itecek kadar dünyaya değer vermemektedir. Şeyhülislamı, Kur'an-ı, her türlü hukukun üzerinde tutmaktadır. Mimarı, insanlık için şekillendireceği her taş bir ibadet gibi görmektedir. Sadrazamı, seferin ortasında büyük Sultan vefat ettiğinde; "Bu kalenin alınması (Zigetvar),

Sultan Süleyman'ın ölümünden daha önemlidir!" diyerek padişahın vefatını saklayacak ve Kanuni, ölümünden tam 3.5 ay sonra defnedilecektir.

■ Zigetvar-Macaristan – Kanuni Sultan Süleyman Defin Yeri

● Sonuç

Medeniyetler, kültürler, dinler, ideolojiler, etnik ve mezhebi anlayışlar arasındaki ilişkiler kimi zaman çatışma ve ayrışmalara, kimi zaman da uzlaşma ve iş birliklere zemin hazırlamıştır.

Bizler tarih öncesinden günümüze kadar büyük devletler kuran bir milletiz. Bu büyük devlet geleneğinin arkasında büyük bir medeniyet ve kültür tasavvuru yatmaktadır.

Türk tarihinden süzülüp gelen kültürel birikim bizim için büyük bir zenginlik kaynağıdır. Bilgiye, hikmete, irfana dayanan medeniyet değerlerimiz tarih boyunca sevgiyi, hoşgörüyü, adaleti, kardeşlik ve dayanışmayı ön planda tutmuştur.

Gelecek nesillere karşı en büyük sorumluluğumuz, insan ve cihan tasavvurumuzun temel bileşenlerini oluşturan bu eşsiz mirasın etkin bir şekilde aktarılmasını sağlamaktır. Bugünkü ve yarınki nesillerimizin gelişimi, geçmişimizden devraldığımız büyük kültür ve medeniyet mirasının daha iyi idrak edilmesine ve sahiplenilmesine bağlıdır.

Osmanlı tahtını kırk altı yıl gibi uzun bir süre idare eden Kanuni Sultan Süleyman, yukarıda bahsettiğimiz gibi birçok sefere katılmış, ömrü zaferler ve seferler içinde geçmiş, Türk kültür ve medeniyetine sayısız değerler katmış, her alan da silinmez izler bırakmış değerli bir Türk devlet adamı ve cihan Padişahıdır.

Devletlerin, toplumların ve insanların gücü ürettikleri kültür ve medeniyet değerlerinin varlığıyla ölçülmüştür. İnsanoğlu olarak daha aydınlık bir gelecek inşa edebilmemiz, insanlığın ortak değeri, ortak mirası ve ortak kazanımı olan kültür ve medeniyet değerlerini geliştirebilmemizle mümkündür.

Felsefeden, sosyolojiye, astronomiden matematiğe kadar her

alandanda, bulunduğumuz coğrafyamızın her kesinde üretilen değerler, bugün tüm insanlığın ortak mirası haline gelmiştir. Bu büyük emanete sahip çıkmak, bu büyük birikim ve hazineyi gelecek nesillere aktarmak öncelikli sorumluluğumuzdur.

Takdir edersiniz ki, cihan padişahını ve muhteşem asrı bir makaleye sığdırmak mümkün değildir. Biz sadece bu muhteşem birikim ve kültürümüzü gelecek nesillere doğru ve tarafsız bir şekilde aktarılmasına ve tarihimize sahip çıkma adına üzerimize düşeni yerine getirmeye gayret ettik.

Turan CAN,
TİKA-Araştırmacı.

■ Kaynaklar

- ◆ Cevat stn, Viyana Seferi, 2010 Ankara
- ◆ Talha Uğurluel, Neden Sultan Süleyman, Tarih Bilinci, Sayı 29, 2014 İstanbul
- ◆ Amil elebioğlu, Kanuni Sultan Süleyman, Devri, 1994 İstanbul
- ◆ M. Tayyib Gökbilgin, "Süleyman I.", İslam Ansiklopedisi, cilt 11. 1972 İstanbul
- ◆ Coşkun Ak, "Süleyman I.", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, cilt, 38 2010 İstanbul
- ◆ Tayyib Gökbilgin, Kanuni Sultan Süleyman, 1992 İstanbul
- ◆ Alpay Kabacalı, Kanuni Sultan Süleyman, 2009 İstanbul
- ◆ Muhiddin Nalbantoğlu, Kanuni Sultan Süleyman, 1981 İstanbul
- ◆ Kanuni Sultan Süleyman, Muhibbi Divanı, Kendi Hattıyla, Hazırlayan, Orhan Yavuz, 2014 İstanbul
- ◆ Esteban Mahieu, Clothilde Bruneau, Kanuni Sultan Süleyman, ev. Gl zkk, 2017 İstanbul. Taryhy şahslar